

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ЩОДО ПРОТИДІЇ ҐЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНИМ ЗЛОЧИНАМ

Мартюхіна Н.О.,
*аспірантка юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Мартюхіна Н.О. Діяльність Організації Об'єднаних Націй щодо протидії гендерно зумовленим злочинам.

Стаття присвячена питанню щодо діяльності Організації Об'єднаних Націй у попередженні та викоріненні гендерно зумовлених злочинів. Вказано, що гендерне насильство та гендерно вмотивовані вбивства можуть бути віднесені до категорії злочинів на ґрунті ненависті, мотивовані нетерпимістю до певних груп населення. Зазначено, що важливий внесок у сфері протидії гендерно зумовленим злочинам було зроблено Генеральною Асамблеєю, Генеральним секретарем, Управлінням ООН з наркотиків і злочинності, Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок, Спеціальним доповідачем з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків та іншими органами, установами і структурами Організації. Зокрема, ГА ООН прийняла низку резолюцій у цій сфері, важливе значення серед яких має резолюція 68/191, в якій було викладено рекомендації державам-членам та органам, інституціям й установам ООН щодо заходів проти гендерно вмотивованих вбивств жінок і дівчаток. На виконання означеної рекомендації було скликано нараду міжурядової групи експертів відкритого складу, в ході якої було розглянуто перспективні види практики і сформульовано низку практичних рекомендацій щодо шляхів і засобів підвищення ефективності зусиль із запобігання та розслідування гендерно вмотивованих убивств. Вказано, що з 2019 року УНЗ ООН здійснює Глобальну програму з посилення запобігання злочинності та реагування кримінального правосуддя на насильство щодо жінок, надаючи конкретні рішення, що доповнюють наявні спільні програми ООН та країнові проєкти. Зазначено, що важливу роль у протидії гендерно вмотивованим злочинам було зроблено Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок. Зокрема, у своїх заключних зауваженнях щодо періодичних доповідей держава-учасниць і в контексті відповідних подальших процедур Комітет незмінно засуджує гендерне насильство. Крім того, Комітет надає роз'яснення стандартів, що стосуються діяльності з викорінення такого насильства, і пов'язані з цим зобов'язання держав-учасниць. Акцентовано на діяльності Спеціального доповідача з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків у цій сфері.

Ключові слова: гендер, злочинність, злочини на ґрунті ненависті, міжнародна організація, інституції.

Martiukhina N.O. Activities of the United Nations in combating gender-based crimes.

The article is dedicated to the issue of the United Nations activities in preventing and eradicating gender-based crimes. It is indicated that gender-based violence and gender-motivated killings can be classified as hate crimes motivated by intolerance towards certain groups of the population. It is noted that an important contribution to combating gender-based crimes was made by the General Assembly, the Secretary-General, the UN Office on Drugs and Crime, the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, the Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, and other bodies, institutions and structures of the Organization. In particular, the UN General Assembly has adopted a number of resolutions in this area, including Resolution 68/191, which set out recommendations to Member States and UN bodies, agencies and institutions on measures against gender-related killing of women and girls. In pursuance of this recommendation, an open-ended intergovernmental expert group meeting was convened to review promising practices and formulate a number of practical recommendations on ways and measures to improve the effectiveness of efforts to prevent and investigate gender-related killings. It is indicated that since 2019, UNODC has

been implementing the Global Programme on Strengthening Crime Prevention and Criminal Justice Responses to Violence against Women, providing specific solutions that complement existing UN joint programmes and country projects. It is noted that the Committee on the Elimination of Discrimination against Women has played an important role in combating gender-based crimes. In particular, in its concluding observations on the periodic reports of States parties and in the context of relevant follow-up procedures, the Committee consistently condemns gender-based violence. In addition, the Committee provides clarification of the standards related to the elimination of such violence and the related obligations of States parties. The article also focuses on the work of the Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences in this area.

Key words: gender, crime, hate crimes, international organisation, institutions.

Постановка проблеми. «Злочин, зумовлений нетерпимістю або дискримінацією будь-якого роду» є широким поняттям і часто використовується як синонім термінів «злочин на ґрунті ненависті» і «злочин на ґрунті упереджень». Наразі відсутнє глобальне визначення поняття злочину, зумовленого нетерпимістю і дискримінацією, і, зокрема, домовленість щодо того, які ознаки осіб підлягають захисту в межах конкретних законів і політики. Перелік ознак, що підлягають захисту, варіюється залежно від часу і країни. Він може включати расу, колір шкіри, релігію, етнічну приналежність і національне походження, а останнім часом і сексуальну ідентичність, гендерну ідентичність, стать та інвалідність [1]. У зв'язку з цим все більше набуває актуальності питання щодо попередження і викорінення гендерно зумовленого насильства і вбивств. Важливу роль у цій сфері відіграє Організація Об'єднаних Націй, під егідою якої було прийнято низку актів у цій сфері та реалізовано відповідні програми і тематичні дослідження.

Стан опрацювання. Варто зазначити, що питанню протидії міжнародній злочинності та злочинам на ґрунті ненависті було приділено увагу в наукових працях таких дослідників, як: М. Баймуратов, М. Буроменський, Н. Дрьоміна, А. Кассезе, Д. Кулеба, А. Маєвська, А. Мацко, Т. Сироїд. Разом з тим, означена тематика потребує подальшого ґрунтового дослідження.

Мета статті полягає у розкритті напрямків діяльності Організації Об'єднаних Націй у протидії гендерно зумовлених злочинів.

Виклад основного матеріалу. Злочинами на ґрунті ненависті називаються злочини, мотивовані нетерпимістю до певних груп населення. Одним із компонентів таких злочинів є мотив упередження, який означає, що злочинець вибрав жертву злочину на підставі ознаки, що захищається [2].

Так, до категорії злочинів, зумовлених нетерпимістю або дискримінацією, можуть бути віднесені злочини на ґрунті расової ненависті, окремі випадки гендерного насильства та гендерно вмотивованих убивств [1]. Під гендерно вмотивованими вбивствами жінок, як правило, розуміють навмисні вбивства жінок з тієї причини, що вони є жінками, незалежно від того, чи відбувається це в суспільній або особистій сфері [3].

Концептуалізація гендерно вмотивованих убивств жінок є доволі складним завданням. Серед законодавців, осіб, які надають послуги, та дослідників немає єдиної думки щодо їхніх складових елементів. Різні форми насильства з летальними наслідками варіюються залежно від таких чинників, як політичні та культурні умови, обставини або соціальна динаміка. Ключовим завданням є визначення конкретного гендерного контексту та обставин, за яких відбувається вбивство жінок, а також недопущення поведінки з жінками як з особами, вразливими щодо вбивства лише з тієї причини, що вони є жінками [3].

Жертвами гендерно вмотивованих убивств є не лише безпосередньо зачеплені цим жінки. Термін «жертви» («потерпілі») був визначений Генеральною Асамблеєю як «особи, яким індивідуально або колективно була заподіяна шкода, включно з тілесними ушкодженнями або моральною шкодою, емоційними стражданнями, матеріальною шкодою чи істотним утиском їхніх основних прав унаслідок дії чи бездіяльності, яка порушує чинні національні кримінальні закони [...]». Ту чи іншу особу можна вважати «потерпілою» [...] незалежно від того, чи було встановлено, заарештовано, віддано під суд або засуджено правопорушника, а також незалежно від родинних стосунків між правопорушником і жертвою. Термін «жертва» у відповідних випадках включає близьких родичів або утриманців безпосередньої жертви, а також осіб, яким було завдано шкоди при спробі надати допомогу жертвам, що перебувають у тяжкому стані, або запобігти віктимізації [4].

У 2014 році Генеральна Асамблея ООН, будучи глибоко занепокоєною тим, що глобальна поширеність різних проявів гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток набуває загрозливих

розмірів, прийняла резолюцію «Вжиття заходів проти гендерно мотивованих вбивств жінок і дівчаток». У цій резолюції ГА ООН висловила низку рекомендацій державам-членам та органам й інституціям ООН щодо попередження та викорінення таких злочинів. Зокрема ГА закликала держави-члени: проявляти належну турботу з метою запобігання і розслідування актів насильства щодо жінок і дівчаток, а також кримінального переслідування і покарання осіб, які вчинили такі злочини, відповідно до національного законодавства; розглянути можливість здійснення, у належних випадках, інституційних ініціатив для більш ефективного запобігання гендерно вмотивованим убивствам жінок і дівчаток та надання правового захисту, включно з відповідними засобами правового захисту, відшкодуванням шкоди й компенсацією жертвам таких злочинів; вживати різноманітних заходів, включно з профілактичними заходами, а також ухваленням та імплементацією законодавства, що стосуються гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток, і періодично переглядати такі заходи з метою їхнього вдосконалення; покласти край безкарності шляхом забезпечення того, щоб особи, які вчинили ці злочини проти жінок і дівчаток, несли відповідальність і покарання; вирішувати наявні проблеми, пов'язані з неповним звітуванням, шляхом поліпшення збирання й аналізу даних, а також обміну відповідними даними, відповідно до національного законодавства, і відповідною інформацією про гендерно вмотивовані вбивства жінок і дівчаток із метою обґрунтованого розроблення, моніторингу та оцінювання законів, політики та програм. Крім того, Асамблея закликала відповідні підрозділи та установи ООН, зокрема Управління ООН з наркотиків і злочинності (далі – УНЗ ООН), Комісію зі становища жінок, Управління Верховного комісара ООН з прав людини (далі – УВКПЛ) і Структуру ООН з питань гендерної рівності і розширення прав та можливостей жінок (далі – Структура «ООН-жінки»), надавати державам-членам підтримку у розробці та здійсненні стратегій та політики на національному, регіональному, регіональному і регіональному рівнях; сприяти збиранню та розповсюдженню відповідних достовірних даних та іншої відповідної інформації; продовжувати проведення та координацію відповідних досліджень щодо проблем гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток, зокрема у зв'язку зі стандартизацією збору та аналізу даних; просить Генерального секретаря скликати нараду міжурядової групи експертів відкритого складу для обговорення шляхів і засобів підвищення ефективності зусиль із запобігання та розслідування гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток і кримінального переслідування і покарання за їх вчинення [5].

На виконання резолюції 68/191 ГА ООН Генеральним секретарем було підготовлено та оприлюднено доповідь «Заходи проти гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток». У ній було викладено інформацію про заходи, вжиті низкою держав-членів з метою запобігання таким убивствам, захисту і підтримки жертв, підвищення ефективності заходів реагування системи кримінального правосуддя і вдосконалення механізмів збору та аналізу даних. У доповіді також висвітлено діяльність відповідних установ системи ООН з підтримки цих зусиль, включно з технічною допомогою та інформаційно-пропагандистською діяльністю [6].

Крім того, ухваливши резолюцію 68/191, ГА визнала ключову роль системи кримінального правосуддя в запобіганні та припиненні гендерно зумовлених убивств жінок та просила Генерального секретаря скликати нараду міжурядової групи експертів відкритого складу для обговорення шляхів і засобів підвищення ефективності зусиль із запобігання та розслідування гендерно вмотивованих убивств жінок та кримінального переслідування й покарання за їхнє вчинення з метою винесення практичних рекомендацій, спираючись на існуючі найкращі види практики. Відповідно до мандата Асамблеї і завдяки підтримці, наданій урядом Таїланду, нарада міжурядової групи експертів відкритого складу була проведена в Бангкоку з 11 по 13 листопада 2014 року [3].

Так, УНЗ ООН у консультації зі Спеціальним доповідачем з питання про насильство щодо жінок, його причини та наслідки, УВКПЛ, Структурою ООН-жінки та Фондом ООН у галузі народонаселення (далі – ЮНФПА) скликали нараду міжурядової групи експертів відкритого складу з гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток. На нараді були присутні експерти з 31 держави-члена, а також спостерігачі від Держави Палестини, УВКПЛ, Структури «ООН-жінки», ЮНФПА, Академічної ради з системи ООН, Академії кримінології, Всесвітнього товариства віктимології, Коледжу кримінального права Пекінського педагогічного університету, Міжнародної ради жінок, Міжнародного центру з реформи кримінального права та політики в сфері вбивств жінок і дівчаток, Міжнародного центру з питань гендерної політики. Учасники наради обговорили перспективні види практики і сформулювали низку практичних рекомендацій щодо шляхів і засобів підвищення ефективності зусиль із запобігання та розслідування гендерно вмотивованих

убивств жінок і дівчаток і кримінального переслідування і покарання за їхнє скоєння, які розглянула Комісія з питань запобігання злочинності та кримінального правосуддя на своїй двадцять четвертій сесії в травні 2015 року [6].

Крім того, з 2019 року УНЗ ООН здійснює Глобальну програму з посилення запобігання злочинності та реагування кримінального правосуддя на насильство щодо жінок, надаючи конкретні рішення, що доповнюють наявні спільні програми ООН та країнові проекти. Його мета полягає в тому, щоб дати жінкам, які зазнали насильства, можливість покладатися на доступні, доступні та якісні заходи із запобігання злочинності та відповідні заходи кримінального правосуддя відповідно до міжнародних стандартів і норм. Це досягається за допомогою 3 ліній щодо втручання: 1) розробка доказової бази щодо реагування кримінального правосуддя на насильство щодо жінок за допомогою глобальних досліджень і збору та аналізу національних даних; 2) узгодження національного кримінального законодавства та політичних рамок щодо насильства над жінками з міжнародними стандартами; і 3) розвиток потенціалу систем кримінального правосуддя більш оперативної й ефективно реагувати на насильство щодо жінок і надавати основні послуги жертвам і тим, хто вижив [7].

Під егідою УНЗ ООН було розроблено та оприлюднено брошуру «Рекомендації щодо заходів проти гендерно мотивованих убивств жінок і дівчаток» з метою підвищення рівня обізнаності практичних працівників системи кримінального правосуддя, політичних та інших керівників, а також співробітників ООН і членів громадянського суспільства. У брошурі викладено рекомендації та зазначено інструментарій і допомогу, які пропонуються УНЗ ООН, Структурою «ООН-жінки», УВКПЛ і ЮНФПА та можуть бути використані для їх здійснення [8].

Важливий внесок у діяльність ООН щодо боротьби з гендерно вмотивованою злочинністю було зроблено Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок. Зокрема, у своїх заключних зауваженнях щодо періодичних доповідей, які подаються державами-учасницями відповідно до Конвенції, і в контексті відповідних подальших процедур, загальних рекомендацій, заяв, рекомендацій у відповідь на повідомлення та запити, Комітет незмінно засуджує гендерне насильство щодо жінок у всіх його формах.

Так, приміром, у Заключних зауваженнях Комітету щодо четвертої періодичної доповіді Тімо-ра-Лешті окремих розділ було присвячено питанню гендерного насильства щодо жінок та надано низку рекомендацій державі-учасниці щодо боротьби з таким насильством, як-от: внести зміни до законодавства, щоб прямо передбачити кримінальну відповідальність за всі форми гендерного насильства щодо жінок і врахувати той факт, що групи жінок потребують особливого захисту; активізувати роботу з підвищення рівня обізнаності широкою громадськістю про злочинний характер гендерного насильства в будь-яких формах, включно із сімейно-побутовим і сексуальним насильством, зокрема зґвалтуванням у шлюбі; забезпечити наявність у жінок і дівчаток, які пережили гендерне насильство, доступу до недорогої та, за необхідності, безоплатної юридичної допомоги; продовжити роботу з підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, працівників поліції та інших працівників правоохоронних органів у сфері застосування у випадках гендерного насильства методів розслідування та допиту, що враховують гендерну специфіку; зміцнювати на всій території держави-учасниці служби підтримки та захисту жертв тощо [9]. Окремі розділи стосовно гендерного насильства щодо жінок також містяться в інших Заключних зауваженнях Комітету, зокрема щодо сьомої періодичної доповіді Словаччини [10], дев'ятої періодичної доповіді Німеччини [11] тощо.

Крім того, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок надає роз'яснення стандартів, що стосуються діяльності з викорінення такого насильства, і пов'язані з цим зобов'язання держав-учасниць. Так, у загальній рекомендації № 19 про насильство щодо жінок, ухваленій на одинадцятій сесії Комітету в 1992 році, Комітет уточнив, що поняття дискримінації щодо жінок, визначення якого міститься у статті 1 Конвенції, охоплює і гендерне насильство (тобто «насильство, скоєне над жінкою внаслідок того, що вона є жінкою, або насильство, що чинить на жінок неспівмірний вплив»), і що така дискримінація являє собою порушення прав людини жінок [12].

У 2017 році Комітет прийняв Загальну рекомендацію № 35 про гендерне насильство щодо жінок, призначену для оновлення рекомендації № 19. Ця загальна рекомендація доповнює та оновлює керівні вказівки для держав-учасниць, викладені в рекомендації № 19. В оновленій рекомендації було висвітлено питання щодо зобов'язань держав-учасниць у зв'язку з гендерним насильством щодо жінок, зокрема відповідальності за дії або бездіяльність державних суб'єктів

та недержавних суб'єктів, які можуть бути присвоєні державі, надано низку рекомендацій щодо законодавчих заходів загального характеру, превентивних заходів, забезпечення захисту, кримінального переслідування і покарання винних, відшкодування збитків та координації, контролю і збору даних [13].

Слід також зазначити, що в 1994 році у своїй резолюції 1994/45 Рада ООН з прав людини (колишня Комісія з прав людини) вирішила призначити Спеціального доповідача з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків. Спецдоповідач уповноважений: запитувати та отримувати інформацію про насильство щодо жінок і дівчат, його причини та наслідки від урядів, договірних органів, спеціалізованих установ, інших спеціальних доповідачів, відповідальних за різні питання прав людини, а також міжурядових і неурядових організацій, включаючи жіночі організації, та ефективно реагувати на таку інформацію; рекомендувати заходи, шляхи та засоби на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях для ліквідації всіх форм насильства щодо жінок та його причин, а також для усунення його наслідків; тісно співпрацювати з усіма спеціальними процедурами та іншими правозахисними механізмами та систематично інтегрувати права жінок та гендерну перспективу у свою роботу; застосовувати комплексний та універсальний підхід до ліквідації насильства щодо жінок та дівчат, його причин та наслідків, включаючи причини насильства щодо жінок, пов'язані з культурною, економічною, політичною та соціальною сферами.

На виконання свого мандату Спеціальний доповідач уповноважений надсилати термінові заклики та повідомлення державам щодо передбачуваних випадків насильства щодо жінок та дівчат, здійснювати візити до країн, готувати щорічні тематичні доповіді, здійснювати консультації з громадянським суспільством та проводити регіональні і національні консультації, що висвітлюють регіональні та національні особливості, а також надають можливість жіночим групам з певного регіону/країни інформувати Спеціальну доповідачку про порушення прав жінок, що відбуваються в їхньому регіоні/країні [14].

Низка щорічних тематичних доповідей Спецдоповідача була присвячена питанню гендерно вмотивованого насильства, як-от: «Згвалтування як грубе, систематичне та поширене порушення прав людини, злочин та прояв гендерно зумовленого насильства щодо жінок та дівчат, а також його попередження», «Підхід до інтегрованих послуг та заходів захисту від насильства щодо жінок та дівчат, заснований на правах людини, з акцентом на притулки та захисні ордери», «Взаємозв'язок між пандемією коронавірусної хвороби (COVID-19) та пандемією гендерно зумовленого насильства щодо жінок та дівчат, з акцентом на домашньому насильстві та ініціативі «Мир у домі» тощо.

Висновки. У зв'язку з викладеним, доходимо висновку, що в під егідою Організації Об'єднаних Націй здійснюється плідна робота з протидії гендерно зумовленим злочинам. Так, ГА ООН було прийнято низку рекомендацій, присвячених вказаному питанню. Зокрема, суттєве значення має резолюція 68/191 «Вжиття заходів проти гендерно мотивованих вбивств жінок і дівчаток», в якій було сформульовано низку рекомендацій державам-членам та органам й інституціям ООН щодо попередження та викорінення таких злочинів. На виконання резолюції 68/191 ГА ООН Генеральним секретарем було підготовлено та оприлюднено доповідь «Заходи проти гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток», що містить інформацію про заходи, вжиті низкою держав-членів з метою запобігання таким убивствам, захисту і підтримки жертв, підвищення ефективності заходів реагування системи кримінального правосуддя і вдосконалення механізмів збору та аналізу даних. Крім того, з 11 по 13 листопада 2014 року була проведена нарада міжурядової групи експертів відкритого складу з гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток, за підсумками якої було сформульовано низку практичних рекомендацій щодо шляхів і засобів підвищення ефективності зусиль із запобігання та розслідування гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток і кримінального переслідування і покарання за їхнє скоєння. Важливу роль відіграє також УНЗ ООН, що здійснює Глобальну програму з посилення запобігання злочинності та реагування кримінального правосуддя на насильство щодо жінок, надаючи конкретні рішення, що доповнюють наявні спільні програми ООН та країнові проекти. Крім того, суттєвий внесок було зроблено Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок та Спеціальним доповідачем з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Guide for the thematic discussion on the responsibility of effective, fair, humane and accountable criminal justice systems in preventing and countering crime motivated by intolerance or discrimination of any kind E/CN.15/2019/6. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V19/012/59/PDF/V1901259.pdf?OpenElement>.
2. Розуміння поняття «злочини на ґрунті ненависті»: Посібник для України. OSCE/ODIHR, 2015. 24 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/208186.pdf> (дата звернення: 13.11.2023).
3. Gender-related killing of women and girls: promising practices, challenges and practical recommendations. Conclusions and recommendations of the expert group UNODC/CCPCJ/EG.8/2014/2. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V14/053/60/PDF/V1405360.pdf?OpenElement> (дата звернення: 13.11.2023).
4. Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power adopted 29 November 1985 (resolution 40/34). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-basic-principles-justice-victims-crime-and-abuse> (дата звернення: 13.11.2023).
5. Resolution adopted by the General Assembly 68/191. Taking action against gender-related killing of women and girls. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/450/91/PDF/N1345091.pdf?OpenElement> (дата звернення: 13.11.2023).
6. Report of the Secretary-General (Action against gender-related killing of women and girls) A/70/93. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V15/043/26/PDF/V1504326.pdf?OpenElement> (дата звернення: 13.11.2023).
7. United Nations Office on Drugs and Crime: Gender-Based Violence Against Women. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/new-gender-in-the-justice-system-vaw.html> (дата звернення: 13.11.2023).
8. UNODC Recommendations for action against gender-related killing of women and girls. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/15-08233_A4-GRK_eBook.pdf (дата звернення: 13.11.2023).
9. CEDAW Concluding observations on the fourth periodic report of Timor-Leste Adopted by the Committee at its eighty-fifth session (8–26 May 2023) CEDAW/C/TLS/CO/4. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhSqWC9Lj7ub%2FHrJVf1GxZMHG6BKa6x0NNcLFpDnl990QwSpmv%2BQZ0TZQ514aW2xLiW0gDfkuN6E4sIikFWAtyo11Nz9c08mTXR36zIckBm8al> (дата звернення: 13.11.2023).
10. CEDAW Concluding observations on the seventh periodic report of Slovakia. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhskcAJ5%2FU4wb%2BdIVicvG05RzUB5NnmTDDM%2BhLet7oSHjiGIZHfYhP%2FcH%2FuN%2BJT8R%2FJr2ZzHFfHfNpwh7r26pI22OzUEKrv6wHlj4PF9n%2Bc7%2FI> (дата звернення: 13.11.2023).
11. CEDAW Concluding observations on the ninth periodic report of Germany Adopted by the Committee at its eighty-fifth session (8–26 May 2023). URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhSqIW7xsH63TzPVZQc03dkiGRnw62zQG52kVPcPFx6GveZCXMcCQVnBml7t%2FvOqmfcCxFEMG5peuLBMHE89yuf9r3p3Wr9jE0QMqCten1xts> (дата звернення: 13.11.2023).
12. General Recommendations adopted by the Committee on the Elimination Of Discrimination Against Women No. 19: Violence against women. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/gencomm/gener19.htm> (дата звернення: 13.11.2023).
13. General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhslDcrOIUTvLRFdjh6%2FxlPWAeqJn4T68N1uqnZjLbtFua20VKh3UEq1B%2FCyQI86A6bUD6S2nt0Ii%2Bndbh67tt1%2B099yEEGWYpmnzM8vDxmwt> (дата звернення: 13.11.2023).
14. About the mandate Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences. URL: <https://www.ohchr.org/en/about-mandate> (дата звернення: 13.11.2023).